

spodarjem, ki nanagloma in brez svoje krivde pridejo v denarne zadrege, dovoljevale mala posojila na menjice — tako imenovani kratki kredit — ali pa na zastavščine. Čuditi se je le, da se doslej pri nas za ustanovljenje teh tako važnih denarnih zavodov še skoro čisto nič storilo ni, in želeli bi bilo, da bi se tisti moške po deželi, ki prebivajo med narodom in imajo do njega vpliv, za to stvar začeli malo bolj zanimati, vsaj se dá prav lahko izpeljati.

Stejem si pa v dolžnost opozoriti tu še na nekaj družega.

Banka „Slavija“ razposlala je — ako se ne motim, že leta 1876. — svojim zastopnikom okrožnice, v katerih jih je pozivljala, naj po deželi na to delajo, da se ustanovi vsaj v vsacem večem okraji samostojna založnica kot zádruga z neomejenim poroštvom, ter je za vsak tak slučaj obetala denarno pripomoč za začetek. To je gotovo vse hvale vredna ponudba, ki banki „Slaviji“ čast dela. Prepričan sem, da je banka „Slavija“ doslej še istega mnenja, in želim le, da bi ta moja notica spodbudila koga, da se poprime inicijative, to je, da prične stvarjenje vsaj ene kmetijske založnice. Besede ginejo, zgledi vlečejo, — kedar bo enkrat ustanovljena nam, pridejo tudi druge za njo!

* *

Pričujoči članek nam je došel iz rok iskrenega rodoljuba. Naj bi klic njegov šel po vsi naši domovini in kmalu našel možá tu ali tam, ki ga je volja stvariti eno kmetijsko založnico, ki bi potem bila drugim zgled. Ker se pa ovi članek sklicuje na banko „Slavijo“, svetoval bi, naj rodoljub, ki bi hotel ustanovo našim kmetom silno potrebne založnice (posojilnice) pričeti, v razgovor stopi z gosp. Ivanom Hribarjem, glavnim upravnikom banke „Slavije“ v Ljubljani, o katerem sem prepričan, da bo mu rad na roke šel z dobrim in pravim svetom.

Dr. Jan. Bleiweis.

Reja ovác in pa sahana v Rumuniji.

Nemški spisal Franjo Schollmayer.

Rumunija, to je, velika in mala Valahija, brez Moldave in Besarabije ali dandanašnje Dobruče, ima na milijone ovac, kajti krajne razmere te dežele so take, da se ovce dadó celó brez truda rediti. Zemlja je večidel škrlinata (schieferig), pa tudi peščena z apnenikom, na kratko rečeno, takošna, da ugaja vspešni rasti travi in drevju; vse to raste na njej tako čvrsto in obilo, da se kaj tacega videti utegne le v prvotnih krajih Amerike. Po gozdih raste praprot kot človek velika s stebli po palcu debelimi in velikanskim perjem. Povodne rastline videl sem take, ki imajo po 2 do 3 štirjaške čevlje velika, usnju podobna peresa; isto tako hobotno rastejo tudi trave, čeravno flora teh krajev ni tako mnogovrstna, kakor se nahaja na drugih apnenih planinah.

Zaplaninske gore so po tem takem izvrstno pripravne za pašo ne le ovcam, temuč tudi govedom. Žalibog, da na teh planinah, kamor se lahko pride, se prav malo goved pase, kónj pa le toliko, kolikor jih čubani (ovčarji) sami po sebi ženó na planine. Govedo- in konjerejem tudi ni treba svoje živine goati na planine, vsaj imajo v dolini krme čez in čez dovolj.

Planine so večidel lastnina posameznikov ali korporacij, ali pa vlade, kateri je, ko je knez Kusa odpravil samostane, pripalo mnogo lepega posestva.

Pašo na planinah imajo večidel v najemu domači ali erdeljaki ovčerejci.

Rumunska ovca je samostojno pleme, kar je iz

tega razvidno, da se enacih ovac tu nahaja na milijone. Tukajšnje ovce večidel nimajo rogov ali pa le majhne špičke; njih bela volna je podobna volni cakeljnov. Ovni so večji in močnejši, pa imajo večidel dolge, kakor cakeljni zavite rogove. Ovni s 4 ali 6 rogovi niso redka prikazen. Pri takih ovnih, ki imajo po 6 rogov, so 4 kvišku, 2 navzdol zakrivljena.

Rumunska ovca strpi vremenske uime veliko bolje kakor cakeljni ali nemške ovce. Nahajajo se tudi, pa redko namešana plemena z erdeljskim in južno-ruskim plemenom.

Maja meseca začne čuban čede iz doline na planine gnati in gre polagoma z njimi zmirom višje in višje do gozdov, kjer les raste. Če v tem času še sneg pade, ali če sicer še ni paše dovolj, posekajo v gozdu hraste, bukve, jelše in javore, od katerih ovce mulijo brstje in mlado perjiče. S tem pa se pokonča veliko lesa, katerega spomladi na solnčnatih krajih požigajo, s tem pa še večjo škodo delajo gozdom. Sredi junija meseca so ovce na svoji odločeni paši.

Ovce imajo večidel v čedah po 1000 do 2000 repov, in sicer razdelene v pomladančke, letnike, dveletnice breje in molzne, v skopljenice in ovne, kateri se včasih z glavami tako butajo, da se to že od daleč sliši. Vsaka čeda se pase sama za se; mladiči imajo najbližje in najboljše pašnike. Vse čede ostanejo tudi ponoči pod milim nebom, vsaj Rumunec ne pozná hlevov. Čedo molznih ovac na večer zaženo v ogrado, kjer jih 3 do 4 ročni mlekarji v dveh urah okoli 500 pomolzejo. Čez noč ostane čeda molznih ovac blizu planšarske kočice ter se zjutraj zopet pomolzejo. V planšarskih kočah so malo čedne mlekarnice, kjer spravljajo v lesenih kibliah mleko, da ga drugi dan posnamejo. Pinje imajo narejene iz zvotlenih jesenovih hlodov, v katerih delajo surovo maslo, ki je zeleno-rumeno, zeló redko in malo okusno. Narejeno surovo maslo spravljajo v borde (ovčje kože), katere čubani sami strojijo.

Iz nemarno posnetega mleka delajo v precej velikih kotlih z ovčjim sirčnikom brinzo (sir brez hlebov) zlo osoljen, katerega tudi v borde trdo z rokami in lesenimi bati stlačijo. Tako bordo dobro natlačiti in potem dobro zašiti je tudi posebna čubanska umetnost, kajti če borda ni dobro natlačena, se v votle prostore kmalu naselijo črvi in od tod v sir.

(Konec prihodnjič.)

Gospodarska naznanila.

Kako podpira kmetijstvo deželni zbor štajerski.

Vrli „Slov. Gospodar“ poroča med drugim o tem tako-le: „On dovoli vsako leto potrebni denar za vzdrževanje kmetijske šole v Grottenhofu, podkovske šole v Gradcu (8600 gold.), sadje- in vinorejske šole v Mariboru (14.300 gold.), za potovalnega učitelja pri tej šoli 2000 gold., za 10 deželnih živinskih zdravnikov 6700 gold. in daje štajerski kmetijski družbi za izdavanje nemškega lista: „Landbote“ 3000 gold. za premije pri gospodarskih razstavah 1000 gold., in še ovači letne podpore v znesku 5400 gold. — Vendar v kljub temu je Slovenci nič prav veseli biti ne moremo. Preveč nemčuje in njene podružnice pri nas so pogosto shodnice zagrizenih slovenožrcev. Tudi ravnateljstvo te družbe in občni zbori kažejo včasih prav slabo zaigrano mržnjo do slovenskega Štajerja. Zanima se vidno rajše za nemškega kmeta, govori le nemški v svojih listih in izjavah in se slovenščini izogiblje, kolikor more. Še celó dosedanje slovensko prestavo lista „Landbote“ je letos ustavila. Njeni tajnik, živinozdravnik, inženir za travnike, potovalni učitelj itd. — vsi so trdi

bro s čisto vodo in nazadnje še z nekoliko špiritom. Po vsem tem dobimo z malimi stroški prav čist sod.

Gospodarske novice.

* *O 38 let starem semenu rdeče detelje, ki je še kaljivo bilo*, poroča prof. Haberlandt v knjigi „Allg. landw. Pflanzenbau“ tako-le: po zapisnikih neke grajščine so ondi našli 2770 zrn deteljnega semena od leta 1839., tedaj 38 let starega; izbrali so iz tega kupčka na videz še 37 dobrih zrn, to je, temno-višnjevih, na konci rumenkastih ali svetlo-rujavih. Ta zrna so za poskušnjo vsejali in našli, da jih je 35 kalilo, od vseh unih, ki so bila temno-rdeče-rjava in umazana, ni ne eno seme kalilo. — Ta skušnja kaže, da se tudi iz same barve deteljnega semena dá nekoliko spoznavati kaljivost njegova.

* *O dveh pseh, ki sta 13 dni brez jedi in pijače živela*, poroča dr. Esser. Zapodili so ju 28. dne sušca po lesičjem sledu, od kodar jih pa ni bilo nazaj; še le 10. aprila zjutraj so ju našli na dvorišču živa ležati, pa jih je sama kost in koža bila; eden je kmalu okreval, drugi je drug dan poginil.

* *Kmetijski stan je dandanes res težavni stan*. Priča tega so po vseh deželah eksekutivne dražbe, po katerih se prodajajo posestva gospodarjev, ki so na kant prišli, in to ne samo v deželah, ker so kmetje bolj ubožni, ampak tudi v deželah s premožnimi kmeti. Da je doljno-avstrijska dežela ena najpremožnejših dežel avstrijskih, to je svetu znano, in vendar kako gre tudi tukaj kmetom? Leta 1874. se je po eksekutivni dražbi tu prodalo zadolženih posestev 739, — 1875. leta 825, — 1876. leta 1060, — 1877. leta 1545. Vendar se dolgov, ker so posestva pod cenjeno vrednostjo prodana bila, ni poplačalo 1874. leta 304, — 1875. leta 601, — 1876. leta 912, — 1877. leta 1789. Leta 1876. so pri teh 912 dolgovih upniki zgubili skupaj 4 milijone in 793.000 goldinarjev, počez je zgubil tedaj vsak upnik okoli 5000 gold., — leta 1877. pa pri 1789 dolgovih skupaj 7 milijonov in 920.000 gold., tedaj počez vsak okoli 4500 gold. Vse to zato, ker so posestva bila veliko pod cenjeno vrednostjo prodana. Zavzeti pa se more človek, ko vidi, da so mnogi dolžniki morali obresti (činža) plačevati po 24 do 60 gold. od 100, pa celó včasih po 120 in še več. In to je resnica, kajti tako so se našle obresti vpisane v gruntih bukvh. Kam pride kmet v tako žalostnih razmerah!

Obrtnijske novice.

* *Pivarnam se ima davek prenarediti*. Pivarne se že mnogo let pritožujejo, da davek, katerega imajo plačevati o narejanji piva, ni pravičen in da so davkarji zeló sitni, kedar s sladkomerom določujejo dobroto piva. Da se izvé, za koliko so te pritožbe opravičene, je po sklepu zbornice poslancev ministerstvo ukrenilo sklicati komisijo izvedencev, v katero pridejo tudi po kupčijskih in obrtnijskih zbornicah vsake dežele izvoljeni pivarji. Kakor slišimo, se predložijo tej anketni komisiji 3 vprašanja, katera naj pivarji dobro prevdarijo, da dadó temeljite in soglasne odgovore na ta vprašanja in posebno v 2. vprašanji, ki se tiče polajšanja o davkovski kontroli.

* „*Pläne landwirthschaftlicher Bauten des Kleingrundbesitzes in Oesterreich. Gesammelt und erläutert von Arthur Freiherrn v. Hohenbruck, Sectionsrath im k. k. Ackerbauministerium, gezeichnet und autografirt von Carl A. Romstorfer, Architekt*“ — se zove knjiga s podobami kmetjskih hiš in gospodarskih poslo-

pij vseh dežel našega cesarstva, katero je c. k. dunajsko ministerstvo kmetijstva nalašč za lansko razstavo pariško tiskati dalo in eno tako knjigo družbam kmetijskim poslalo. V tej knjigi nahajamo iz vsake dežele po njenih različnih krajih narisane kmetjske hiše s hlevi, kozolci itd. (iz Kranjskega hišo iz bohinjske Bistrice, Metlike in Kočevja, iz Štajarskega hišo iz okraja slovenjegraškega, ormuškega in ptujskega v dolnjem Štajerji). Vse hiše in druga gospodarska poslopja so narisana tako, kakor so, in zanimivo je videti, v kakošnih hišah prebivajo kmetje v različnih deželah našega cesarstva in primerjati jih med seboj. Pisatelj v predgovoru pravi, da namen te knjige ni bil, načrte podati kmetom, po katerih naj bi zidali hiše, kedar si kdo zida novo, da zadostuje napredku kmetijstva in zdravstvenim tirjativam, ampak le pokazati, kakošne hiše ima tirolski, česki, kranjski, štajarski, goriški, isterski, dalmatinski kmet itd., katere so, kakor tudi njihova gospodarska poslopja, zeló različne po podnebj, kraji, narodni navadi itd.

Reja ovác in pa sahana v Rumuniji.

Nemški spisal Franjo Schollmayer.

(Konec.)

Ravno tako, kakor čede na planino gredó, jih ženejo v jeseni polagoma v doline do Donave ali še čez v Bolgarijo, kjer potem še veliko paše imajo zato, ker je jesen dolga in večidel gorka (14° R.). Kedar sneg pade, ženó ovce k senenim kopicam na travnikih. Senó, katerega je tukaj veliko, pa ni dobro, raztresejo potem ovcam za pašo po snegu. Če nastopijo vihari s snegom, pogine mnogo blagá. Ovčjo pašo v dolinah morajo čubani v najem vzeti, so pa tukaj taki veliki posestniki, ki za jesensko pašo do 10.000 cekinov najemščine vlečejo.

Kedar sneg skopne, gredó čubani s svojimi čedami zopet na planine; vsa jagujeta, ki niso sposobna za to potovanje, ali kar jih je čez število, zakoljejo. Njih meso nima skoro nobene cene, kože pa na debelo prodajajo za rokovice v tuje dežele; samo toliko kož ohranijo za se, kolikor jih kmetje potrebujejo za svoje kačule (kučme).

To se ponavlja od leta do leta od severa do juga in od juga do severa: od solnca zagoreli čuban v kosmatem kožuhu in veliko kučmo brez strehe pod prostim nebom na straži stoji svojim ovcam, obdan od velikih in hudih ovčarskih psov, ki njega in čedo na planinah varujejo medvedov, v dolini pa tatov. Vsak čuban ima za širokim pasom po dva velika noža in pa leseno piščalko, s katero se celi božji dan kratkočasi.

Cena enemu jagojetu je $\frac{1}{2}$ do $1\frac{1}{2}$ franka, odraščeni ovci v jeseni 4—6 frankov.

Naj zdaj častitim bralcem pred oči postavim konec te živinice v sahani.

Sahano imenujejo kraj, kjer na tisuče ovac v pozni jeseni koljejo. Je pa sahana velik neograjen prostor; na stranéh se nahajajo na pol podrti leseni hlevi in pa koče z velikimi kotli in kadmi. Čubani so, kakor sem se sam prepričal, jako izurjeni klavci; v kratkem času sem videl 500 zaklanih ovac. Ko so kožo ovci odrli, jo razparajo, drob iz života vzamejo in čeva čez plot vržejo, kjer imajo psi, krokarji, vrane in srake veliko pojedino. V izpraznene želodce devajo loj, jih zavežejo in tako z lojem tržujejo. Ledice in nekoliko mesa prodajajo v krčme; vse drugo razen zadnjih 2 beder vržejo v kotel in tako dolgo kuhajo, da vse meso od kosti pade; na vrhu kotla plavajoči loj posnamejo in ga kot najboljo sorto prodajajo; ostalo meso in

kosti zopet v veliko, z mrzlo vodo napolnjeno kad vržejo, pridno mešajo in potem zopet na vrhu plavajoči loj posnamejo. Ko ni več sledú od loja, odprejo zatvornico kadi in vso ostalo sodrgo po tleh spustijo, da jo psi in tiči požro.

Loj prodajajo za mazilo mašin in svečarjem. Kjer kupčija dobro kaže, pošiljajo gnjati osoljene v velikih sodih pod imenom pastrama na prodaj. Vselej le 5. dne sušča jemljejo pastramo iz sodov. Za frišno ovčje meso ne marajo bolj premožni stanovi.

Ovčje kože prodajajo domačim kožuharjem, katerih je tukaj sila veliko, ali pa jih v vnanje dežele vozijo na trg. Cena eni taki veliki ovci je le 4 franke; prepričan sem, da je sama koža z volno toliko vredna. Za tak majhni denar prodajo Rumunci na milijone svojih ovác.

Kostí celó nič ne obračajo; videl sem jih pri nekem bojaru na kupu 20 metrov dolgem in 6 metrov visokem, pa mi je rekel, da bi vesel bil, če bi mu jih kdo iz poti spravil. Po takem se tu dobi kosti za špodium zastonj, kolikor jih kdo hoče.

Naravoznanske stvari.

Kako to, da — kedar januarija meseca začne dan rasti,

je zjutraj ob 7. uri še temà, na večer pa dan uže do 5. ure podaljšan?

Na to vprašanje, ki se nam stavi iz D., odgovarjamo očitno, čeravno smo to vprašanje pred več leti uže razpravljali v našem listu, pa vemo, da marsikdo ne vé uganjke tej zastavici, zakaj dan pri obeh koncih ne raste enako, ali odkod to, da vkljub temu, da smo uže v drugi polovici januarija (prosınca) in smo noči uže 28 minut odtrgali, še zmiraj ob 8. uri zjutraj nimamo pravega dné? —

Nekateri mislijo, da je megleno ali sneženo vreme v tem času tega krivo, in da zatega voljo se zjutraj tako pozno daní. Al to ni res; saj vsak vé, da ni zmiraj in povsod ta čas megleno ali oblačno.

Vzrok mora tedaj drug biti.

Pratikiarji pravijo, da od 22. do 31. dne decembra (grudna) je dan za 5 minut, — od 1. januarija (prosenca) noter do 15. pa zopet za 23 minut dalji, tedaj od 22. decembra noter do 15. januarija v vsem skupaj za 28 minut. To je res, — al za tega del ne smemo tistih 28 minut, za katerih je dan v sredi januarija dalji, tako na dvoje razcepiti, da bi 14 minut pridjali zjutraj dnevu, 14 minut pa zvečer, to je, da bi moral dan se zjutraj za 14 minut prej začeti, zvečer pa bi se moralo tudi za 14 minut pozneje mračiti.

Vzroka, da nam dan le na večer prihaja dalji, ne smemo iskati v astronomiških (zvezdnih) postavah, ampak samo v tem, kako mi dnevne ure štejem, in po tem, kakor so naše ure uravnane.

Če se nam zdi, da dalji dan ne pospešuje danú zjutraj — po tistem srednjem merilu časa, katerega nam kažejo naše ure — je vzrok tega v tem iskati, da od 25. decembra naprej je poldanski čas, kakor ga nam naše ure kažejo, pravemu poldnevu zmiraj naprej za nekoliko od dneva do dneva se množečih drobcev ene ure. Na naših navadnih urah je tedaj jutro zmiraj poprej kakor pa na solnčni uri. Kedar naše ure 8 kažejo, kaže solnčna ura 1. dan januarija še le 7. uro in 56 minut, — 11. dan januarija 7. uro in 52 minut, — 17. dan januarija 7. uro in 50 minut, — 31.

dan januarija 7. uro in 47 minut, in 11. dan februarija 7. uro in 46 minut.

Če so tedaj naše ure čedalje bolj solnčni uri naprej, in sicer po tisti razmeri, kakor dan dalji prihaja, se ne smemo čuditi, da naše ure, kolikor bolj prehitajo solnčno uro, rasteči dan vsako jutro pogrudijo.

Po tem je tedaj očitno, zakaj tisti čas pozimi, kedar dan začne rasti, se zjutraj tako malo čuti, in da je treba skor do konca meseca januarija čakati, predno je zjutraj tako svetlo, da moremo ob 8. lahko kako pisanje brati. Kolikor pa smo zjutraj o svetlobi na zgubi, toliko na boljsem smo zvečer.

Narodne črtice.

Matija Ličan, „stari Slovenec“.

Življenjepisne črtice; spisal J. Bile.

(Konec.)

Bil je Matija Ličan od svoje mladosti iskren domorodec. K temu je mnogo pripomogel njegov svak France Bile (rojen 1783., umrl kot ekspozit v Harijah pri Bistrici leta 1826.), učeni jezikoslovec, marljiv nabiralec slovenskih besed za slovník in dobri pesnik. Več o njem lahko bereš v Costovem „Vodnik-Album“ in koledarčku družbe sv. Mohora leta 1864. Bil je ta mož Vodnikov poseben prijatelj; spisal je o njegovi smrti lepo elegijo („žalostinko“), katera je natisnena v Vodnikovem spominku. Mnogo jezikoslovnih spisov njegovih sta hranila ranjki Metelko in Zalokar; kje da je ta zbirka sedaj, ni mi znano. Mnogo lepega gradiva iz njegovega peresa se je pa zgubilo.

Ličan je očeta naše literature dobro poznal in o njem vedno z navdušenjem govoril. Od tistih časov, ko je slovenščina še v zibelki ležala, je bil stari Ličan vedno domoljub in je zaslužil častno ime „starega Slovenca“. Smehljaje se je večkrat rekel: „Še nemškutarji mi pravijo stari Slovenec, celó taki, ki me ne poznajo. Bil sem pred nekaj leti s svojim vnukom Aleksandrom v Ljubljani. Peljali so me Souvanovi trgovski pomočniki v čitalnico. Šli smo mimo nekega sprehajališča, kjer so oficirji pred hišo črno kavo srkali, in ko sem jez starec v surki mimo njih šel, je eden izmed njih za mano zarenčal: „du verfluchter alter Slobene“.

Ko so bile volitve bodi-si v soseskin, deželni ali pa državni zbor, bil je sivi starček, dokler je mogel hoditi, neutrudljiv agitator. Šel je mnogokrat od hiše do hiše ter je ljudi nagovarjal, naj pridejo volit, ter jim svetoval, koga naj volijo. Imel je enkrat zarad volitev v kupčijsko zbornico veliko sitnosti. Poslal ga je nekdo, naj po hišah podpisane volilne liste, kdor mu jih prostovoljno dati hoče, pobere, da se domorodna imena v nje zapišejo — in to je tudi storil; petinosemdesetletni starček se je moral zarad tega pred sodnijo zagovarjati. Bil je pa osloboden, ker mu niso mogli nikakoršne krivice skazati in ker je sodnik dejal, da mož več ne vé, kaj dela, ali prav ali napačno ravna. Ličan se je smejal. — Pri ustanovitvi Bistriške čitalnice, ki je bila med prvimi ustanovljena, med najbolj cvetečimi društvi, pa je tudi med prvimi ugasnila, se je rajnki „stari Slovenec“ mnogo trudil. O kako vesel je bil starček, ko je mogel pri prvi besedi videti in pozdraviti dr. Bleiweisa in rajnkega dr. Costo. „To so Vam možaki“ — je večkrat djal — „naj pa naši nasprotniki take moše pokažejo, ako jih imajo!“ Enekrate je tudi kako staro narodno ali drugo slovensko pesem pri besedi govoril. Splošno veselost je včasih obudilo,